

ELS INICIS DEL PROTESTANTISME GITANO A CATALUNYA (1957-1966)

Rafael Arencón Edo

Rafael Arencón Edo (Reus, 1969). Llicenciat en Dret per la Universitat Autònoma de Barcelona és Rector de l'Església Anglicana de la Nativitat (IERE), professor d'Educació Religiosa Evangèlica a instituts de secundària des del 1997, director de l'Agrupament Scout *Jonathan Daniels*, fundador de la Taula Ecumènica dels Cristians de Reus i Secretari del Consell Evangèlic de Reus. Com a historiador del protestantisme ha escrit la biografia "*Antonio Martínez de Castilla. Caballero Protestante*" (1997), el diccionari biogràfic "*Nuestras Raíces*" (2000) i "*El Camí de les Bones Noves*" (2010).

ELS INICIS DEL PROTESTANTISME GITANO A CATALUNYA (1957-1966)

Rafael Arencón Edo

Bandera símbol del poble gitano

Els desvetllament religiós entre el poble gitano és un dels gran esdeveniments religiosos del segle XX. Comença a França al 1950 i s'estén per tot el món.

El moviment evangèlic resultant, a Catalunya i a Espanya, ha elaborat una explicació mítica sobre aquests fets, els seus orígens i el seu desenvolupament. Com qualsevol altre mite, aquest ens ajuda a explicar la realitat, però recolzar-se en el mite no ha de menysprear la investigació històrica.

Hi ha molts aspectes que ja poden ser investigats sobre els orígens del protestantisme gitano català i, especialment, sobre un dels seus capítols més interessants i, fins ara, més desconeguts: els fets que van passar entre el 1957 i el 1965 a Catalunya i al sud de França. Es tracta de la protohistòria de l'Església Evangèlica de Filadèlfia, la principal entitat religiosa catalana resultant d'aquest desvetllament.

Els cinc gitanos

Així explica els seus orígens l'Església Evangèlica de Filadèlfia:

“El 1965, cinc gitanos espanyols que es trobaven treballant a França van ser convertits a Crist i immediatament decidiren deixar les seves ocupacions i predicar l'Evangelí a Espanya; consultada aquesta inquietud amb Clement Le Cossec, aquest va comprendre la seva decisió i els va animar a retornar a Espanya. El ministeri d'aquests gitanos entre el seu propi poble va fer que es fundés l'Església Evangèlica de Filadèlfia” (1)

No totes les versions del mite fundacional coincideixen exactament. Moltes vegades acostuma a parlar-se de fins a set gitanos en lloc de cinc. En general, existeix un consens en atorgar-se a Jaime Díaz, Emiliano Jiménez, Manolo, Juan Castro, “Lary” Castro, Joselito i Enrique Gabarre “El Marido”, el títol de fundadors de Filadèlfia a Espanya. Però ni tots eren espanyols, ni tots eren recent convertits, ni tots van venir a la vegada.

Altres persones van jugar un paper molt important, especialment en els inicis del moviment evangèlic gitano català, algun d'ells sense ser gitano. Per sobre de tots, destaca la figura de Le Cossec, no com un espectador passiu sinó com l'impulsor de l'evangelització entre els propis gitanos. La seva recerca de les persones més adients per portar aquesta feina endavant és la història dels primers anys del protestantisme gitano català, els anys més desconeguts.

4

Le Cossec, un apòstol modern

Nascut a la població bretona de Tréffiagat-Léchiagat (França), Clement Le Cossec (1921-2001) és el fill d'un pescador bretó reconvertit en farer. La seva mare és una devota catòlica i ell creix en un ambient de forta pietat religiosa.

Treballant al far Antifer, el pare de Clement pateix una forta crisi de salut: es troba malalt del cor, amb reumatisme i èczema. La família es trasllada el 1935 a Le Havre cercant guariment, després de sentir que, en aquesta ciutat, un grup d'evangèlics membres de l'església cristiana *Assemblees de Déu* ora pels malats i aquests sanen (2). Clement assisteix amb la família a les reunions del carrer Franklin i un

dia aixeca la seva mà en resposta a la crida del pastor Fals per entregar-se al Senyor. Ha quedat impressionat per la meditació sobre Romans 8:1: “Ara ja no pesa cap mena de condemna sobre els qui viuen en Jesucrist”.

La seva fe encara es reforçarà més quan el seu pare, catòlic no practicant, recuperi la salut després de les pregàries dels missioners evangèlics. Clement té catorze anys i pren una decisió: quan sigui gran vol dedicar-se a predicar l’Evangeli als pobres.

Són els anys difícils de la Segona Guerra Mundial quan el jove Clement inicia estudis d’enginyeria i de teologia. Troba treball a Reims però vol anar a evangelitzar la seva Bretanya natal. Haurà de conformar-se amb un lloc de pastor on més falta fa, a Lisieux (Normandia), a l’església evangèlica del carrer Du Camp-Franc.

L’11 de febrer de 1946, mentre Le Cossec és pastor a Lilla, al nord francès fronterer amb Bèlgica, un jove gitano es presenta al servei religiós i li demana que visiti a la seva mare malalta. L’endemà, Le Cossec la va a veure, prega per ella i la malaltia remet. Visita també d’altres gitanos, però tots ells són ambulants i aviat el contacte es perd.

Un fenomen semblant de sanitat succeeix el 1950 a la seva antiga congregació de Lisieux, ara pastorejada per Alfred Ghichtenaere. La

senyora Reindhard (Marie Jeanne Duvil) ha rebut un fulletó de propaganda de mans d’un colportor, Ms. Roger (3). Es presenta a l’església i demana guariment per al seu fill Zino, de 20 anys. El pastor prega per ell i el fill sana. El gitanos comencen a freqüentar l’església.

El 1952, Le Cossec es troba a Brest, a la seva Bretanya natal, amb un fill de la senyora Reindhard i pren consciència de la causa per la qual els gitanos no han estat

benvinguts, secularment, a moltes esglésies: no estan casats ni batejats. Ell mateix gestiona el casament civil de John Reinhard “Mandz”, el bateja i després l’ordena com a primer predicador (pastor) gitano.

Le Cossec ha trobat un poble a qui alliberar de la seva pobresa i predicar-li l’Evangeli. Ha arribat el moment d’acomplir el seu anhel adolescent.

Noies d’ètnia gitana, en una trobada evangèlica

Tolosa de Llenguadoc, 1957

En cinc anys el desvetllament religiós entre el gitano de França resulta espectacular. Les notícies del seu impacte arriben als cercles protestants catalans, desitjosos de sortir de l’aïllament imposat per la dictadura. Així, el 1957 el pastor Antonio Rodríguez Ben (4), acompanyat de quatre gitano d’origen iugoslau que viuen en barraques de Barcelona, acudeix a la convenció gitana evangèlica de Tolosa de Llenguadoc. Rodríguez ha començat una missió evangèlica a la capital catalana amb l’ajut del pastor francès J. Leccer i està treballant entre els gitano veïns seus. Vol veure amb els seus propis ulls allò que ha sentit explicar.

Els gitano viuen una experiència de conversió durant la convenció i accepten seguir Crist. A la seva tornada, Rodríguez Ben comença a celebrar reunions als assentaments gitano barcelonins, amb força assistència, però de moment sense gaires fruits (5).

A França, el desvetllament està arribant a totes les tribus gitanes i s’estén també als catalans i andalusos que treballen al nord dels Pirineus.

Gitanos catalans al barri de Sant Jaume de Perpinyà

A la convenció evangèlica gitana de 1958 assisteixen els primers convertits pertanyents a la comunitat catalana. És ordenat el primer pastor gitano català, Josep Poubil “*Cagareta*”, bon coneixedor de les rutes de Catalunya després de molt anys treballant com a venedor de roba a domicili. Le Cossec l’instruirà i l’ajudarà a llegir i escriure.

7

Culte evangèlic de l’Església de Filadèlfia, en l’actualitat

A Marsella, el músic català Raül Espinàs, batejat en la fe protestant a la seva infància, després d’un passat de dependència de l’alcohol, es

converteix amb la seva dona a la fe evangèlica, durant una campanya de l'evangelista Armand Schtenegry, "*Archange*" (arcàngel).

Al poblet de Lezignan comencen els primers baptismes (6) de gitanos catalans i andalusos després de la curació d'una nena de 14 anys. Vint gitanos es bategen i s'integren, el 1959, a l'*Assemblea de Déu* d'aquesta localitat del Llenguadoc.

Aviat es farà un pas més a Perpinyà. Josep Poubil, amb l'ajut del pastor Victor Landauer "*Yacob*", inicia una campanya d'evangelització de tres setmanes que culmina en èxit. Com a conseqüència d'aquesta, l'11 de desembre de 1960, amb assistència de Le Cossec, es consagra a Perpinyà el primer local de culte dirigit als gitanos catalans i andalusos sedentaris. Està sostingut econòmicament per l'home de negocis parisenc M. Loret, el qual també posa un cotxe a disposició del pastor Poubil.

Locals com el de Perpinyà o el de Marsella, inicialment una carpa i després un estable adaptat com a lloc de culte, ja donen la pista d'allò que serà el futur de l'evangelització gitana: la creació de comunitats pròpies, que no depenguin de la proximitat d'una *Assemblea de Déu* ni en siguin part (7).

Les primeres comunitats autònomes així organitzades actuen com a referent per als gitanos nòmades que es troben de pas. Aquest és el cas del germans Claveria, naturals de Lleida. "*Tchinninne*" i "*Lokète*" Claveria contacten per primer cop amb la comunitat evangèlica gitana a Marsella i s'integren a l'*Assemblea de Déu* de Bordeus, a la regió d'Aquitània, esperant el moment de poder organitzar una congregació gitana a la ciutat.

Viatges misioners a Barcelona, 1961

Le Cossec realitza el seu primer viatge a Catalunya a començaments de 1961. Ho fa acompanyat de Josep Poubil i el pare del predicador "*Yacob*". Comença detenint-se en un poblament gitano, on fa els seus primers contactes abans d'arribar a Barcelona. A la capital catalana es reuneix amb Antonio Rodríguez Ben i el pastor baptista Alexandre García, un altre no gitano col·laborador de Rodríguez en l'evangelització dels gitanos de Barcelona i amb el suport de la Missió Gitana Protestant Suïssa.

Després de dos anys de treball els resultats han estat molt discrets: solament cinc gitanos convertits a la fe evangèlica. Le Cossec té ben clar

que cal que siguin els mateixos gitanos els que evangelitzin els seu poble (8).

El desvetllament religiós a França ha portat a la fe evangèlica a uns 500 gitanos d'origen català i andalús residents a França. La clau és que han estat evangelitzats pels seus iguals. A Catalunya s'ha de seguir el mateix patró, l'evangelització feta per no gitanos és poc efectiva.

Le Cossec predicant en ple culte

Le Cossec comença una difícil recerca: trobar els gitanos convertits que siguin eficaços en l'evangelització i que vulguin visitar Catalunya, o fins i tot, anar-hi a viure per a treballar entre els seus.

L'església de Perpinyà en serà una eina clau, definida per Le Cossec com la "base d'assalt". El seu local de lloguer, 400 francs nous al mes, bull d'activitat. El pastor M. Lefillâtre, el professor Boyer i tots els membre de l' *Assemblée de Déu* de Perpinyà s'aboquen a donar suport a l'obra gitana.

El mes d'abril de 1961, l'assistència regular als actes de culte, a Perpinyà, és d'unes cent persones, amb cinc pastors fixos: Josep Poubil, Raül Espinàs, Lluís Poubil "Vicenté", Jeannot i Roune. Amb els batejos celebrats el mes de juny, la xifra de membres formals de l'església ja puja a les cinquanta persones.

El desembre de 1961, Le Cossec parteix de l'església de Perpinyà per a la seva segona visita a Catalunya, aquesta vegada amb una clara voluntat missionera. L'acompanyen dos dels predicadors perpinyanesos que parlen català i espanyol: Josep Poubil i Raül Espinàs "Jeppy". A més formen part de l'equip evangelitzador reclutat per Le Cossec: Víctor Landauer "Yacob",

Robert Landauer “*Tintin*”, Jean Hoffmann “*Mouton*”, Robert Garcia “*Ramutxo*” i Jean Le Cossec, fill de Clement.

De la mà dels pastors Rodríguez Ben i Alejandro García, Le Cossec es retroba al sud de Barcelona amb la família gitana que viatjà el 1957 a la convenció de Tolosa i celebra a la seva barraca concorreguts serveis religiosos. Recorre, compartint l’Evangeli, els campaments del Somorrostro i els míseros assentaments gitanos de Montjuïc, a la vegada que contacta amb famílies també gitanes, però benestants, d’altres llocs de Barcelona. Abans de retornar a França, visita el camp de treball del pastor García i la ciutat de Sabadell, on troba molt bona acollida i on un dels gitanos més respectats s’interessa vivament per l’Evangeli.

10

Le Cossec comença a madurar la idea d’enviar a Catalunya dos predicadors durant tres a sis mesos, per tal d’aixecar l’església gitana a Barcelona; considera també la possibilitat d’estendre el treball fins a Mallorca. La seva primera visita a Catalunya ha captivat la imaginació de Le Cossec i ara les terres catalanes s’han convertit en una de les seves prioritats evangelitzadores, dins la seva atapeïda agenda d’evangelització mundial.

L'any 1962 seran els pastors Rodríguez i García, acompanyats del pastor Bonet, qui viatgin al Rosselló per a trobar-se amb el secretari de la *Missió Gitana Suïssa*, M. Thoni, i participar a l'assemblea de Pasqua, a Perpinyà. La convenció està dirigida expressament als gitanos d'origen andalús i català residents a França.

Viatja amb ells un gitano de Barcelona i el gitano de Sabadell que va interessar-se vivament per la predicació de Le Cossec durant la seva primera visita missionera. Tots dos es bategen a la mateixa convenció i un d'ells manifesta la seva vocació de consagrar-se al ministeri.

Mentre no es trobin gitanos al sud de França que vulguin retornar a Catalunya per evangelitzar, no hi ha més opció que portar a França els gitanos que mostrin interès per l'Evangelí per a evangelitzar-los i formar-los allà; però aviat noves conversions acceleraran el curs dels esdeveniments.

Le Cossec, el primer a l'esquerra

Conversions notables, 1962-1965

El desvetllament religiós entre els gitanos de França va donant lloc també a la conversió de persones relacionades amb el món gitano encara que no en siguin part. Una d'elles és l'antic seminarista i col·laborador de la pastoral gitana catòlica (9) Claude Salsano "*Palko*". Després d'un període d'allunyament i qüestionament de la seva fe, a causa de desacords amb la jerarquia catòlica, es produeix una trobada per motius professionals entre

Palko i uns vells coneguts seus d'ètnia gitana. Aquests el posen en contacte amb un dels dos primers pastors ordenats per Le Cossec, Ernest Lagrene "Tutur".

"Palko" retroba la seva fe a començament de l'any 1962 i a l'agost es bateja a la convenció de Lilla. Aviat posarà totes les seves capacitats intel·lectuals al servei del moviment: viatjarà per primer cop a Catalunya, el setembre de 1962, i acabarà anant a viure a Balaguer a finals de 1965.

De les terres de Lleida precisament eren naturals els germans Claveria. El 1961 entren en contacte amb els gitanos evangèlics de Marsella i aquests els orienten vers l' *Assemblea de Déu* de Bordeus. "Tchinine" Claveria i la seva família es converteixen aviat però Jesús, "Lokète", no ho farà fins al març de 1964, després que el desvetllament religiós s'hagi intensificat a Bordeus durant tot l'estiu de 1963 .

Gràcies a l'impuls dels dos germans, els gitanos catalans i andalusos de Bordeus comencen a reunir-se separatament de l' *Assemblea de Déu*, seguint l'exemple de les comunitats de Perpinyà i Marsella. Ho fan en un petit garatge habilitat com a local de cultes i inaugurat per Le Cossec. Les reunions, en llengua espanyola, estan dirigides pel pastor Philippe Winterstein "Fatar"; hi assisteixen entre 50 i 60 persones.

12

Baptisme evangèlic per immersió

Tchinine i *Lokète* volen tornar a Catalunya a predicar l'Evangelí i ho faran per primer cop un mes després del baptisme de Lokète, l'1 d'abril de 1965.

Una altra família vinculada a Catalunya comença a integrar-se de ple dins el moviment evangèlic gitano. Són els Castro, cinc germans (Dolores, Justin “*Lary*”, Juan, Jesús i “*Torricas*”) mig francesos (per part de pare), mig espanyols (per la mare). Es tracta d’una família benestant que viu del comerç de cavalls. El primer en convertir-se a la fe evangèlica és el germà dit Torricas.

Val a dir que la sogra no gitana de *Lary* feia anys que era membre de les *Assemblees de Déu* a Villeneuve-sur-Lot. Quan la dona de *Lary* agafa una malaltia vírica als pulmons i contagia el seu nen de menys de dos anys, *Lary* decideix no fer cas del pronòstic pessimista del metges. Porta el seu fill a casa, posa la seva confiança en Déu i comença a pregar fins que el seu fill recupera la salut. Aquest fet, així com un altre episodi de sanitat a la vida de Dolores Castro i del seu marit Santos, són determinants per apropar tota la família vers Déu.

El 17 de gener de 1965 Dolores Castro (Santos s’havia batejat abans), Juan Castro i la seva dona, i *Lary* Castro i la seva dona, reben el baptisme de mans del pastor de Villeneuve-sur-Lot, Michel Crestien.

Vinculat amb la família Castro es troba Jaime Díaz Cortés, nascut a Balaguer el 1937 dins una família amb 11 germans. El seu pare era persona de respecte dins la comunitat gitana. Quan Juan Castro es casa amb una germana de Jaime, porta el seu jove cunyat de 17 anys de vacances a França. Després de complir amb el servei militar i una vegada casat, Jaime se’n va el 1961 a provar fortuna com a venedor ambulat a terres franceses juntament amb la seva família. Aviat tindrà una primera trobada amb els predicadors evangèlics gitanos.

13

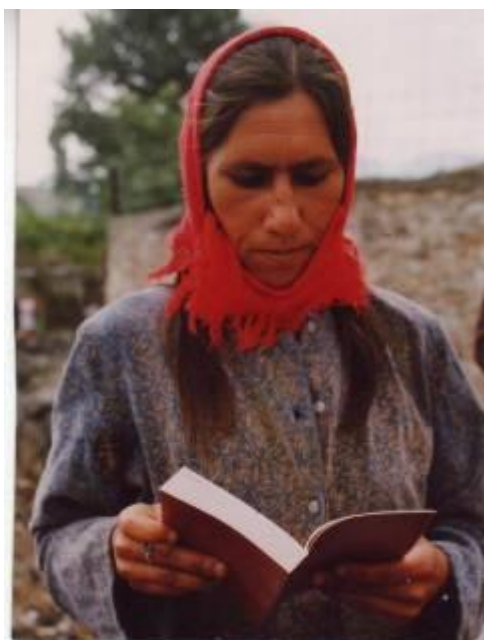

Le Cossec, a l’esquerra de la foto, i Jaime Díaz, just al centre

Al riu Orange hi havia instal·lada una tenda on el pastor Fatar predicava l'Evangelí. Després de moltes negatives, Jaime decideix entrar-hi. Té un fill malalt d'una hèrnia i en cerca la guarició. Quan Fatar prega a Déu per la salut del seu fill i familiars, succeeix el miracle. El seu fill, el seu cunyat (conegut com "el catalán") i el seu sogre recuperen totalment la salut.

Malgrat això Jaime encara no es mostra disposat a acceptar el compromís amb la fe evangèlica, ja que si bé el procés serà ferm, li caldrà el seu temps

Durant una de les seves visites a Balaguer, el març de 1965, Jaime coneix Le Cossec i *Palko*, que estan de gira missionera per Catalunya. Però serà durant una visita a l'església de les *Assemblees de Déu* de Montauban quan Jaime visqui una autèntica experiència de conversió, després que el pastor animi la congregació a interpretar un missatge emès en llengües desconegudes.

Ja convençut de seguir Jesucrist, el caràcter fort de Jaime encara li fa ajornar un temps més el seu baptisme. Serà després d'intenses converses amb Lary, recentment ordenat pastor, que Jaime prendrà, a la fi, la decisió definitiva. Michel Crestien el bateja l'octubre de 1965 a l'*Assemblea de Déu* de Villeneuve-sur-Lot, juntament amb la seva dona, els seus sogres, cunyats i cunyades, fins arribar a unes 50 persones. Els batejos es celebren en dos diumenges: el primer diumenge es bateja Jaime i alguns familiars i la resta es bategen el diumenge següent. Vuit dies després, Jaime surt cap a Balaguer a compartir la bona nova de l'Evangelí a la seva família. Ja no tornarà mai més a viure a França.

Altres conversions destacades es produeixen en aquests anys, com la d'Emiliano Jiménez Escudero, un estafador nascut a La Horra (Burgos) el 1931, que fugí de la justícia espanyola amb la seva dona i cinc fills i es refugia a França el 1963, treballant en la recollida de la fruita. Allà, un colportor li donarà un Nou Testament i després d'una experiència de conversió entrarà en contacte amb el moviment evangèlic de Le Cossec, tornant a Espanya el 1966 sota la supervisió del pastor Félix Ritz per a evangelitzar el centre i el nord del país.

Le Cossec, els darrers anys

15

Balaguer, la primera congregació evangèlica gitana a Catalunya, 1966

L'activitat missionera sobre Catalunya s'intensifica durant el 1962. El 23 de setembre té lloc una nova gira missionera que parteix de Perpinyà i passa per Barcelona i Sabadell, amb destinació Portugal. L'equip missioner el formen Clement i Jean Le Cossec, Josep Poubil, *Palko*, *Fatar*, *Vicenté*, *Jeppy* i Félix Ritz. Són rebuts pel pastor Garcia, que els acompanya a Sabadell on visiten el germà que havia rebut el baptisme aquell mateix any a la convenció de Pasqua: ha patit un accident i ha perdut un braç. L'equip missioner el reconforta amb auxili espiritual i material.

El juliol de 1963 el pastor Garcia celebra, a prop de Barcelona, vuit nous baptismes i a l'agost viatja a Estrasburg per participar en una Conferència d'Obrers Europeus. Malgrat els esforços, els progressos encara són lents. En començar 1964, solament quinze gitanos han rebut el baptisme en tot Catalunya.

El febrer, Le Cossec torna a Barcelona acompanyat de *Palko*, Mateo i Stévo, per evangelitzar els gitanos nòmades romanesos que acampen a la ciutat. Celebren un servei religiós especial a l'*Assemblea de Déu* de Barcelona, presidits pel pastor McIntyre, ja que el pastor Rodríguez s'ha traslladat a Madrid. S'afegeix al grup el pastor Garcia, amb el qual visiten els gitanos que van rebre el baptisme a la Convenció de Perpinyà.

A l'octubre, a la Convenció de Marsella, el pastor Garcia fa una crida demanant ajuda per a l'obra de Barcelona. El germà *Palko* respon a la crida amb el compromís de traslladar-se a Barcelona tan aviat com li sigui possible.

Al desembre Le Cossec, *Palko*, i els germans Garçonet i Pitou visiten Barcelona per estudiar un pla d'acció que consolidi l'obra començada i l'estengui a tota Espanya.

Els gitanos evangèlics de Barcelona resten fidels però són incomodats permanentment per catòlics i testimonis de Jehovà. Le Cossec creu convenient anar ell mateix a viure durant un mes a Catalunya, per tal de perfeccionar el seu espanyol. Es decideix que, l'any 1965, *Palko* i els predicadors de Perpinyà vinguin en ajuda dels gitanos de Barcelona i voltants.

De mica en mica, es van consolidant dos camps de treball ben definits. Un és immens, la ciutat de Barcelona i la seva àrea metropolitana. Es tracta d'un espai complex, amb gitanos de procedència ben diversa, fins i tot amb

idiomes diferents. L'*Assemblea de Déu* de Barcelona en porta la iniciativa i el pastor Garcia continua oferint la seva ajuda, però el mètode que s'havia revelat eficaç al sud de França, encara no s'ha pogut implantar del tot a Barcelona. No s'ha trobat un lideratge consistent entre els

pocs gitanos convertits i cap gitano evangèlic dels que viuen en territori francès no s'anima a retornar per evangelitzar l'àrea de Barcelona (10).

Sabadell és la ciutat on aquest model sembla més a prop de poder-se concretar, així que, sense abandonar els esforços a Barcelona, a partir d'ara Sabadell anirà adquirint protagonisme (11).

L'altre camp de treball és Lleida i els seus voltants. El pastor Garcia ha traslladat allà el seu ministeri, ara al servei de les *Assemblees de Déu*, amb algunes famílies gitanes formant part de la seva congregació.

Al març de 1965, Le Cossec i *Palko* porten a les comarques de Ponent els germans Claveria, *Tchinine* i *Lokète*. Ells són originaris de Lleida i hi tenen tota la família. El seu testimoni impactarà a la comunitat gitana: uns 100 gitanos manifesten la seva voluntat d'acceptar Jesucrist com a Senyor de les seves vides, durant la gira missionera de *Tchinine* i *Lokète*.

A la ciutat de Balaguer Le Cossec celebra un servei religiós davant vint persones, a cals pares de Jaime Diaz. Casualment, Jaime s'hi troba visitant la família i corrobora amb el seu propi testimoni el missatge dels germans Claveria. Le Cossec i *Palko* s'adonen ràpidament de l'oportunitat que s'hi obre. Hauran de tornar a Balaguer...

Els gitanos de la ciutat de Lleida queden sota la pastoració de Garcia, però Balaguer serà, a partir d'aquell moment, el lloc escollit per repetir a Catalunya l'estratègia evangelitzadora que havia donat tants bons fruits a França.

Palko torna aviat a Catalunya com a secretari de la naixent obra evangèlica, acompanyat pel missioner nòrdic Rigo Layos. Junts fan plans per formar futurs obrers autòctons que evangelitzin els seus veïns i consideren la possibilitat d'estendre l'acció evangelitzadora a l'illa de Mallorca. La convenció celebrada a Caen (Normandia), el juny, designa *Palko* com a supervisor de l'obra evangèlica gitana de parla espanyola. A l'agost, *Palko*

i Le Cossec convoquen a Joze (Puy-de-Dôme) una reunió dels gitanos catalans i andalusos per a establir un pla d'acció eficaç i promoure la unitat entre tots ells.

És moment de traslladar-se, definitivament, a viure a Catalunya. *Palko* viatja amb Garcia fins a la població aquitana de Villeneuve-sur-Lot, el novembre. Des d'allà, ells i Jaime Diaz sortiran cap a Balaguer. La casa de Juan Castro a la ciutat es converteix en local de cultes.

Gaston Ritz "*Lechat*", que serà el primer president del *Moviment Evangèlic Gitano* a Espanya, viatja amb el seu fill Félix i el predicador *Fatar* per assistir al naixement de la nova església. El 16 de gener de 1966 es celebren els primers vuit batejos: la primera església gitana establerta a Catalunya comença a caminar.

Conclusió

Els inicis de l'obra evangèlica entre els gitanos de Catalunya no van ser fàcils. La perseverança de Le Cossec i l'aparició d'algunes figures carismàtiques van assentar les bases d'un treball amb arrels, no improvisat. Noms claus com els pastors Garcia, Rodríguez Ben o *Palko* no poden ser oblidats. Ells van posar els fonaments teològics del moviment i van contribuir a la formació dels primers obrers.

El lideratge de persones aparentment amb mancances o problemàtiques (Jaime Díaz no sabia llegir ni escriure, Emiliano estava en recerca i captura), amb el suport decidit de Le Cossec, mostra la visió i finesa espiritual del fundador del moviment.

Tanmateix, la dificultat de trobar gitanos convertits que volguessin tornar a Catalunya ens diu alguna cosa sobre la realitat econòmica de les societats francesa i espanyola de l'època. Els nous convertits havien prosperat econòmicament a França i calia molta generositat per deixar enrere una bona posició i tornar a conviure entre la població gitana més desfavorida resident a Catalunya.

L'exemple de persones com Juan Castro, que dilapidarà tota la seva fortuna personal al servei de l'obra evangèlica, mostra la qualitat humana de la generació que encapçalà el desvetllament protestant entre els gitanos de Catalunya.

Ésglésia evangèlica de Filadèlfia al barri lleidatà de la Mariola, avui

Notes

- (1) Així ho recull Mariano Blázquez al número 2 dels *Cuadernos de Información Evangélica*, la publicació oficial de FEREDE on es recull l'estructura i composició de la federació d'entitats religioses protestants.
- (2) Les *Assemblees de Déu* són un conjunt de congregacions cristianes de transfons metodista i baptista que s'organitzen per realitzar feines missioneres i divulgar el cristianisme pentecostal. El pentecostalisme vol integrar els esdeveniments sobrenaturals dels primers anys de cristianisme (sanitats, llengües desconegudes...) en la vida cristiana corrent.
- (3) Un colportor és un venedor i distribuïdor de material bíblic.
- (4) Antonio Rodríguez Ben (Jove, Lugo, 1895- Cullera, València, 1981) va ser el primer pastor pentecostal espanyol. Es va convertir al cristianisme protestant a França el 1917. Col·laborador a Gijón dels suecs Júlia i Martin Wahlsten, primers missioners pentecostals arribats a Espanya el 1923, començà la seva dilatada carrera pastoral el 1927. Fou el pastor de la històrica congregació pentecostal del carrer Tortosa de Madrid.
- (5) El pastor Rodríguez informa de campanyes amb 200 assistents i en els següents anys es produiran algunes conversions notables, com la d'un conegut alcohòlic de nom Ramon, però no hi ha referències a baptismes ni a cap forma d'església organitzada. La primera congregació gitana a Barcelona no obrirà les seves portes fins a setze anys després de la convenció de Tolosa.
- (6) Les *Assemblees de Déu*, com la majoria d'esglésies pentecostals, bategen solament els adults i rebategen aquells que s'han batejat a la infantesa.
- (7) Les *Assemblees de Déu* i la *Missió Evangèlica Gitana* decideixen de comú acord, el 1968, organitzar-se com a entitats religioses separades, encara que continuaran mantenint una fluïda relació de col·laboració.
- (8) Le Cossec escriu: "*Arribarà el dia que els nostres predicadors gitanos de la nostra Missió de França traspassaran les fronteres de França per anar a evangelitzar els seus germans dispersos a les altres nacions.*" *Vie et Lumière*, núm. 2, març-abril 1961, Rennes.
- (9) A més d'organitzar romeries i d'altres esdeveniments de divulgació del catolicisme popular, Salsano és autor de l'estudi "**Situation des gitans du camp du Haut Vernet, à Perpignan**". *Etudes Tsiganes*, (Nº1/1959) .
- (10) La feina a Barcelona començarà a donar fruits cap al 1971 i es consolidarà el 1973, amb l'obertura aquell mateix any de tres congregacions gitanes a la ciutat, amb un total de 500 creients.
- (11) La tasca evangèlica Sabadell dona lloc a una església el 1967, l'ànima de la qual serà Juan Castro.

Bibliografia

- **Vie et Lumière**, revista de la Missió Evangèlica Gitana (número 1, gener 1961 – fins avui).
- Le Cossec, Clement. *My adventures with the Gypsies*. IGWF, Bangalore. 1991.
- Cano, Lisardo. *Un Pentecostés en el siglo XX*. Sabadell. 1981.

Entrevistes

- Amb el pastor Jaime Díaz – 1999
- Amb el pastor Luis Camacho – febrer 2012